

Asia: VN/3215/2021

Väliraportti: Vapaa!-Fri! -hanke vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Invalidiliitto kiittää Oikeusministeriötä mahdollisuudesta lausua Vapaa! -Fri! -hankkeen väliraportista.

Invalidiliitto on fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten ihmisten valtakunnallinen vaikuttamisen ja palvelutoiminnan monialajärjestö. Liitto edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten ja toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on lähes 27 000 henkilöjäsentä ja 143 jäsenyhdistystä.

Invalidiliitolle on tärkeää, että hankkeessa esitetyissä kehittämistoimenpiteissä kiinnitetään erityistä huomiota ikääntyvien vammaisten henkilöiden mahdollisuuksiin osallistua vapaaehtoistoimintaan ja vaikuttaa sitä kautta elinympäristöönsä ja omaan hyvinvointiinsa. Tätä näkemystä tukee se, että Vapaa! -Fri! -hankkeen yhtenä tavoitteena on edistää eri taustoista tulevien ikääntyvien yhdenvertaisia edellytyksiä vaikuttaa lähiympäristöön ja palveluihin vapaaehtoistoiminnan kautta. YK:n vammaisyleissopimus edellyttää, että kaikessa politiikassa ja päätöksenteossa, joka koskee vammaisia ihmisiä, tulee osallistaa vammaiset henkilöt ja heitä edustavat järjestöt. YK:n vammaisyleissopimus on oikeudellisesti velvoittava ihmisoikeussopimus, joka tulee ottaa huomioon vammaisten ihmisten oikeuksien toimeenpanossa kuten raportin toimeenpanoehdotuksissa.

Järjestöissä tehtävä vapaaehtoistoiminta auttaa omalta osaltaan kaventamaan ihmisten hyvinvointi-, terveys- ja tuloeroja ja lisää osallisuutta. Invalidiliitto muistuttaa, että järjestöillä tulee olla mahdollisuus itse suunnitella ja toteuttaa omaa toimintaansa. Järjestöautonomia on hieno piirre suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa ja se on turvattava kaikissa olosuhteissa.

Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten varmistaminen avustusmäärärahojen vähentyessä on vakava paikka koko yhteiskunnalle. Tilanne on ratkaistava pitkäjänteisesti ja vastuullisesti. Vapaa kansalaisjärjestökenttä toimii laajasti ja monimuotoisesti ihmisiä auttaen ja tukien sekä hyvinvointia ja iloa tuottaen. Tähän kaikkeen ihmisistä itsestään kumpuavaan merkitykselliseen ja osallisuutta vahvistavaan toimintaan tulee olla mahdollisuudet myös jatkossa.

Kunnissa ja hyvinvointialueille on luotu rakenteita, jotka tukevat vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytyksiä, kuten vanhus- ja vammaisneuvostot. Näiden vaikuttamistoimielinten asiantuntemusta tulisi hyödyntää entistä enemmän jo asioiden valmisteluvaiheessa. Invalidiliiton näkemyksen mukaan vanhus- ja vammaisneuvostoja ei tule yhdistää, koska vammaisneuvostoille kuuluvat asiat koskevat ihmisen koko elinkaarta ja molemmille ihmisryhmille on oma soveltuva erillinen lainsäädäntö ja palvelut. Invalidiliitto kannattaa kuitenkin raportissa esitettyä ajatusta vanhus- ja vammaisneuvostojen tiiviimmästä yhteistyöstä. Esimerkiksi esteettömyys ja saavutettavuus ovat molempia vaikuttamistoimielimiä koskevia asioita. Erilaisten toimintatapojen kehittämisessä onkin muistettava esteettömyys ja saavutettavuus, jotka ovat erittäin tärkeitä kaikenikäisille vammaisille ihmisille ja iäkkäille ihmisille, ja joista myös lukuisat muut ihmisryhmät hyötyvät.

Ikääntyvät vammaiset henkilöt ovat usein itse aktiivisia toimijoita erilaisissa vapaaehtoistehtävissä ja tätä tulee tukea. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat niitä perusedellytyksiä, jotka mahdollistavat toimintakyvystä riippumatta osallistumisen vapaaehtoistoimintaan. Pitkien etäisyyksien alueilla erilaiset kuljetukset voivat helpottaa osallistumista, samoin vapaaehtoistehtävien räätälöiminen esimerkiksi ajankäytön suhteen. Digaikana myös etänä suoritettavat vapaaehtoistehtävät voivat lisätä osallistumisen mahdollisuuksia ikääntyvälle vammaiselle henkilölle.

Kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen välisestä yhteistyöstä hyötyvät optimitilanteessa kaikki osapuolet. On kuitenkin muistettava, että vapaaehtoistoiminnalle ei saa säilyttää kunnan tai hyvinvointialueen lakisääteisiä tehtäviä hoidettavaksi. Kansalaistoimijat voivat tarjota vertaistukea ja matalan kynnyksen neuvontaa sekä toimintaa, johon kansalaisten on helppo tulla. Ongelmaksi voi muodostua kasvava tarve ja järjestöjen rajalliset resurssit vastata tähän tarpeeseen. Siksi onkin erityisen tärkeää, että kunta ja hyvinvointialue huolehtivat kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten turvaamisesta, niin tiloista kuin taloudellisestakin tuesta.

Invalidiliiton näkemyksen mukaan vapaaehtoistoimintaa kannattaisi hyödyntää nykyistä enemmän erilaisissa yhteiskunnan toiminnoissa. Tasaveroinen kumppanuus ja vapaaehtoisten hyödyntäminen esimerkiksi palveluiden kehittämisessä kunnissa ja hyvinvointialueilla on keino varmistaa asiakaslähtöiset ja toimivat palvelut erilaisille palveluiden käyttäjille. Konkreettisena esimerkkinä tästä ovat erilaiset työryhmäjäsenyydet julkisia palveluja kehitettäessä, palvelukohtaiset asiakasraadit, joissa seurataan ja kehitetään palveluita tai esteettömyyttä edistävät esteettömyyskävelyt.

Useiden vanhusjärjestöjen digihankkeet ovat luoneet hyviä käytäntöjä vapaaehtoisten digitaitojen kohentamiseen. Niiden perusidea on vertaisneuvonta, jossa koulutetaan vapaaehtoisia vertaisneuvojia neuvomaan muita ikäihmisiä. Vertaisneuvojat toimivat usein kuntien ja järjestöjen tiloissa. Järjestötalot kouluttavat myös omien jäsenjärjestöjensä vapaaehtoistoimijoita resurssiensa puitteissa. Kunnat, työväenopistot, kansalaisopistot sekä järjestöt voisivat enenevässä määrin yhdessä suunnitella ja toteuttaa koulutuksia vapaaehtoistoimijoille järjestötyöhön liittyvistä digitaidoista.

Invalidiliitto kannattaa raportissa esitettyjä kuntien ja yhdistysten kumppanuuksia, joiden avulla yhdistykset saisivat tukea hallinnollisten tehtävien hoitamiseen, vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen ja yhteistyön syventämiseen yrityssektorin kanssa. Tällainen kumppanuus hyödyttäisi myös yhdistysten keskinäistä osaamisen jakamista. Se voisi toimia alustana myös yhdistysten osaaajapankille, josta eri toimijoiden osaamista voisi lainata, jos sitä osaamista ei itsellä ole.

Invalidiliitto kannattaa myös erilaisia kuntien, hyvinvointialueiden ja järjestöjen olemassa olevia ja kehitteillä olevia pysyviä yhteistyörakenteita, jotka mahdollistavat systemaattisen vuoropuhelun ja tasavertaisen kumppanuuden eri toimijoiden kesken kansalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

INVALIDILIITTO RY

Helsingissä 11. toukokuuta 2022

Janne Juvakka Terhi Jussila
toimitusjohtaja järjestöjohtaja

Lisätietoja: vastaava järjestöasiantuntija Mirva Kiiveri mirva.kiiveri@invalidiliitto.fi

Kiiveri Mirva
Invalidiliitto ry